

Krzysztof Wiśniewski

"A History of the Later Roman Empire, ad 284–641", Stephen Mitchell, Malden 2007 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 100/2, 354-355

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

seria wydawnictwa Akademie Verlag w serii „Geschichte und Kultur Alten Welt” jest stworzona według tego wzoru.

Na koniec jedna uwaga krytyczna do polskiego wydania omawianej książki. Wydawcy zatytułowali książkę „Ideal późnoantycznego władcy. Ideologia i autoprezentacja”. W moim odczuciu ta wersja tytułu wypacza pomysł Kolba. Uważam, że tytuł powinien brzmieć: „Ideologia władzy cesarskiej w późnym antyku”. Ideal władcy nie musi być równoznaczny z jego ideologią!

Krzysztof Wiśniewski

Stephen Mitchell, *A History of the Later Roman Empire, ad 284–641*, Blackwell Publishing, Malden, Oxford 2007, s. 469.

Stephen Mitchell profesor University of Exeter w Wielkiej Brytanii dał się poznać jako historyk i epigrafik interesujący się głównie starożytną Azją Mniejszą¹. Z tym większym zaskoczeniem należy przyjąć jego syntezę późnego antyku.

Mitchell założył bardzo ambitny plan napisania jednotomowej pozycji o okresie, który doczekał się już monumentalnych opracowań Arnolda H. M. Jonesa czy niedawno wydanej „Cambridge Ancient History” (fragment drugiej edycji tomu dwunastego oraz tomy trzynasty i czternasty).

Autor przyjął dość nietypowy zakres chronologiczny historii cesarstwa rzymskiego w późnym antyku. Rozpoczął klasycznie od rządów Dioklecjana, a skończył na śmierci cesarza Herakliusza. Dla porównania należy przypomnieć, że Jones skończył narrację na roku 602, autorzy „Cambridge Ancient History” na 600 a w pewnym sensie podobna praca Alexandra Dementa na roku 565².

Autor podzielił swoją syntezę na dwanaście rozdziałów: w pierwszym omówił historiograficzne uwarunkowania terminu „późne cesarstwo rzymskie”, w drugim dostępne źródła dotyczące epoki, w trzecim cesarstwo od Dioklecjana do Alaryka, w czwartym cesarstwo w V i VI stuleciu, w piątym rozdziale — państwo rzymskie, w szóstym królestwa barbarzyńskie, w siódmym przejście od pogaństwa do chrześcijaństwa, ósmym przeistoczenie się cesarstwa w państwo chrześcijańskie, w dziewiątym ekonomię polityczną w cesarstwie późnoantycznym, w dziesiątym społeczeństwo i gospodarkę w basenie Morza Śródziemnego i na Bliskim Wschodzie, w jedenastym omówił wyzwania szóstego wieku a w ostatnim rozdziale podsumował swoje rozważania.

Sam szczegółowo wymieniony spis treści wskazuje, że książka ma przemyślaną strukturę. Poszczególne rozdziały rozpoczynają się od kalendarium zawierającego najważniejsze daty poruszone w danej części książki. Szczególnie godne uwagi jest wykorzystanie aparatu naukowego. Autor śmiało odsyła w przypisach do kluczowych monografii i artykułów dotyczących danych problemów. Przypisy są umieszczone na końcu każdego rozdziału, co sprawia, że synteza nie traci płynności narracji, a jednocześnie jest możliwość weryfikacji kluczowych sądów autora. Moim zdaniem to ważne, bo-

¹ Np. S. Mitchell, M. Waelkens, *Pisidian Antioch: the site and its monuments*, London 1998; *Patterns in the economy of Roman Asia Minor*, red. S. Mitchell Swansea 2005.

² A. Dement, *Die Spätantike*, München 1989.

wiem w polskiej historiografii podręcznik np. Marii J a c z y n o w s k i e j³ z braku przypisów nie pozwalał zupełnie np. niezorientowanemu studentowi śledzić dyskusji naukowej, z drugiej strony Adam Z i ó ł k o w s k i⁴ chcąc zachować dynamiczny charakter swojej narracji wyraźnie ograniczył liczbę przypisów. Wracając do pracy Mitchella, przy tak małej formie autor niezwykle kompleksowo prezentuje materiał źródłowy i przedstawia faktografię.

Omawiana książka pod wieloma względami jest pracą wzorcową, którą warto rekomendować studentom jako pierwszą lekturę do historii późnego antyku. Nowoczesna literatura, rzeczowa dyskusja naukowa i krótka forma sprawiają, że synteza ta jest do przeczytania od pierwszej do ostatniej strony.

Krzysztof Wiśniewski

Czasy Jana Chryzostoma i jego pasterska pedagogia, red. Norbert W i d o k, Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, Opolska Biblioteka Teologiczna 105, Opole 2008, s. 296.

W dniach 17–18 kwietnia 2007 odbyło się w Kamieniu Śląskim i Opolu sympozjum poświęcone Janowi Chryzostomowi, biskupowi Konstantynopola z przełomu IV i V w., wielkiemu mówcy, w 1600. rocznicę jego śmierci. Owocem tego przedsięwzięcia jest omawiana książka. Składa się nań 15 artykułów poprzedzonych słowem wstępnym ks. Norberta W i d o k a i uzupełnionych spisem skrótów. Teksty zostały podzielone na dwie części. W pierwszej zatytułowanej „Czasy Jana Chryzostoma” znalazło się siedem tekstów, w drugiej zaś „Pasterska pedagogia Jana Chryzostoma”, osiem pozostałych.

Część I otwiera artykuł ks. Arkadiusza B a r o n a „Modele biskupa propagowane w Antiochii w czasach Jan Chryzostoma. Refleksja nad drugą księgą Konstytucji apostołskich na tle kanonów synodu antiocheńskiego z 341 r.” (s. 11–37). Autor wyróżnia i charakteryzuje kilka wzorców biskupa jakie można odnaleźć w środowisku antiocheńskim w czasach Jana, a mianowicie: oparty na Prawie Mojżeszowym; teandryczny, profetyczny i rodzinny. Zastanawia się również nad kwestią relacji między biskupami a społecznością wiernych. Ks. Marek S t a r o w i e y s k i w tekście „Jan Chryzostom i monastycyzm w okresie młodości” (s. 39–60) przedstawia monastyczne doświadczenia Jana z okresu dorastania wskazując, że pozwoliły mu one na świadomy wybór drogi kapłańskiej przy jednoczesnym zachowaniu żywego zainteresowania monastycyzmem. Artykuł uzupełniają dwa dodatki: 1: „Organizacja szkoły w Edessie/Nisibis”; 2: „Młodzieńcze pisma ascetyczno-monastyczne Jana Chryzostoma”. Ks. Janusz C z e r s k i w artykule „Mistagogiczna interpretacja liturgii św. Jana Chryzostoma w kościele bizantyjskim” (s. 61–76) ukazuje mistagogiczne znaczenie poszczególnych etapów liturgii Jana Chryzostoma, poczynając od proskomidii przez liturgię słowa na liturgii Eucharystii kończąc. Mistagogię definiuje autor jako „wtajemniczenie w sprawowanie misterium liturgii”

³ M. J a c z y n o w s k a, *Dzieje Imperium Romanum*, Warszawa 1995.

⁴ A. Z i ó ł k o w s k i, *Historia Rzymu*, Poznań 2005.